

Міністерство освіти і науки України
ІНВК «Всеукраїнський науково-навчальний консорціум»
Вінницький національний аграрний університет
Черкаський державний технологічний університет
Варненський університет менеджменту, Болгарія
Університет Латвії, м. Рига, Латвія
Національний інститут економічних досліджень Академії наук Молдови
Технічний університет ім. Г. Асакі, Румунія

ПРОГРАМА МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**«Сучасний стан та перспективи розвитку
економіки в умовах глобалізаційних процесів»**

18-19 квітня 2019 року
ВНАУ, м. Вінниця, Україна
Захід внесено в реєстр УкрІНТЕІ (посвідчення № 75 від 22.02.2019 р.)

**«ПРІОРИТЕТИ І НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»**

**Матеуш Ірина Миколаївна, викладач Чернятинського
коледжу ВНАУ**

**«CLOUD-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ЕЛЕМЕНТ У
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОМУ ПРОЦЕСІ»**

**Лебідь Олександр Васильович, асистент кафедри
економічної кібернетики ВНАУ**

**«ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГАЛУЗІ
САДІВНИЦТВА ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА НАПРЯМИ
ЙОГО РОЗВИТКУ»**

**Феняк Лариса Анатоліївна, асистент кафедри економіки
ВНАУ**

**«ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОБОРОТНИХ АКТИВІВ В УМОВАХ ВЕРТИКАЛЬНОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ АГРОБІЗНЕСУ»**

**Стоянова Олена Миколаївна, аспірант кафедри обліку і
оподаткування Одеського державного аграрного університету
(Науковий керівник: д.е.н., проф. Стоянова-Коваль С.С.)**

**«ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СИСТЕМО-
ФОРМУЮЧИЙ ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТО-
СПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ»**

**Чіков Ілля Анатолійович, асистент кафедри економічної
кібернетики, аспірант ВНАУ
(Науковий керівник: д.е.н., проф. Коладенко С.В.)**

**«СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «СПІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ» ТА
ІНДИКАТОРИ ЇЇ ОЦІНКИ»**

**Костюченко Дарина Леонідівна, асистент кафедри
економіки, аспірант ВНАУ
(науковий керівник: д.е.н., проф. Прухінна Н.В.)**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СЕРТИФІКАТ

учасника Міжнародної науково-практичної конференції

**СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ
ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

(Держ. реєстр. УкрІНТІ № 75 від 22.02.2019 р.)

КОСТЮЧЕНКО Дарині Леонідівні

Президент
консорціуму

Г.М. Калетнік

Ректор
університету

В.А. Мазур

Вінниця,
18-19 квітня 2019 року

СУТНІСТЬ КАТЕГОРІЇ «СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ» ТА ІНДИКАТОРИ ЇЇ ОЦІНКИ

КОСТЮЧЕНКО Д. Л.

аспірантка Вінницького національного аграрного університету

e-mail: Dasha_veres@meta.ua

ORCID ID: 0000-0002-7065-4806

Роль сільських територій у соціально-економічному житті країни з кожним днем підвищується. Важливість територій для економіки країни посилюється їх особливим внеском у формування основ продовольчої безпеки. Цей та інші чинники роблять розвиток сільських територій одним з головних пріоритетів державної політики України, націленої на зростання рівня життя сільського населення, підвищення ефективності функціонування АПК, покращення стану довкілля та поліпшення якості людського капіталу. Незважаючи на увагу, яка останнім часом приділяється сільським територіям з боку науковців, поки що залишається дискусійним питанням про ідентифікацію відповідної категорії. Адже від її формулювання залежатиме оцінка сільських територій як платформи для економічного, соціального, екологічного, тощо розвитку, методичних підходів до діагностики її стану та вибір технологій управління для формування ефективного механізму розвитку сільських територій.

Процеси глобалізації світової економіки та певні зміни щодо побудови світового економічного простору, які відбуваються в реаліях постіндустріальної економіки, посилення конкуренції між країнами світу та їх регіонами за нові ринки і ресурси, призводять до виникнення трансформаційних зрушень на міжнародному, національному та регіональному рівнях [11]. Тому категорія «сільська територія» змінюється відповідно до цих впливів, набуваючи більш глибокого і визначального змісту.

У таблиці 1 наведемо найпоширеніші підходи вчених до категорії «сільські території».

Таблиця 1. Теоретичні підходи науковців до визначення категорії «сільські території»

І. Гончаренко [3]	сільська територія – це складна і багатофункціональна природна, соціально-економічна і виробничо-господарська структура, що характеризується сукупністю властивих їй особливостей, а саме: площею земельних угідь; особливостями ландшафту; чисельністю проживаючих людей і типом їх зайнятості; чисельністю, видовим різноманіттям рослинного і тваринного світу; обсягами і структурою виробництва; розвитком соціальної і виробничої інфраструктури та іншими рисами
Ф. Мантіно [9]	сільські території або сільський регіон (район) охоплює людей, територію та інші ресурси суспільного ландшафту і маленьких населених пунктів за межами безпосередньої сфери економічної активності великих міських центрів. А критерієм віднесення поселення до міста чи села є густина населення понад 150 людей на

	1 км
М. Лесів [8]	сільські території – це сформована на основі найдавнішої форми просторової організації людських поселень соціально-культурна система еколого-географічних та економіко-суспільних утворень у природно-культурному середовищі їхнього розташування, яка знаходиться за межами міст і міських агломерацій. Визначальною ознакою, що відрізняє село від міста, відзначає автор, є наближеність до природи, яку в процесі еволюції людина частково адаптувала до власних потреб, однак не перетворила її в місто
А. Сава [13]	сільська територія – це складна, динамічна, комплексна природно-ресурсна, адміністративно-територіальна, соціально-демографічна, економіко-галузева система із наявною на ній сукупності ресурсів, населення, виробничих структур

Джерело: сформовано автором за джерелами [3, 9, 8, 13].

У законопроекті України № 8051 «Про засади та порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України» від 22.02.2018 р. зазначено, що «до категорії села належить населений пункт з садибною забудовою, невеликим за кількістю населенням, сформований в умовах переважної зайнятості його жителів у сільському, лісовому чи рибному господарстві, народних промислах, первинній переробці сільськогосподарської, лісової чи рибної продукції». «До категорії селищ належить населений пункт з переважно садибною забудовою, соціальною і комунальною інфраструктурою, який пов'язаний з розташуванням на його території промислового підприємства, підприємства з виробництва і переробки сільськогосподарської, лісової, рибної продукції, залізничного вузла, гідротехнічної чи іншої споруди і має населення понад 500 осіб» [6]. Цим законопроектом визначено, що «до категорії міста належить населений пункт, на території якого розміщені промислові і переробні підприємства, підприємства комунального господарства, житловий фонд, мережа соціально-культурних закладів і підприємств, який має розвинену соціальну і комунальну інфраструктуру, мережу вулиць з переважно твердим покриттям, чисельністю населення не менше 5 тисяч осіб», з чого робимо припущення, що максимальна чисельність населення села обмежується цією кількістю жителів [6].

Ю. Когатько визначає обернену закономірність між рівнем бідності та розміром населеного пункту: основна проблема полягає в бідності не тільки виключно сільського населення, а в гіршому матеріальному становищі домогосподарств малих населених пунктів, проте селу більше властива немонетарна складова бідності [7]. Чернятіна В. підтримує його думку стверджуючи, що проживання родини в сільській місцевості підвищує ризик немонетарної бідності у 2,5 разу [14]. У «EU Agricultural Economic briefs. Poverty in rural areas of the EU» зазначено, що ризик бідності є найвищим в малонаселених пунктах. Близько третини усіх людей, схильних до цього ризику, живе в малонаселених сільських районах [16].

Проаналізувавши наявні визначення поняття «сільські території», вважаємо за доцільне дати авторське визначення цієї категорії: сільська територія – складна, динамічна, відкрита соціо-еколого-економічна система,

що характеризується низькою, порівняно з містом, щільністю населення на одиницю площі, яке проживає в екологічно-сприятливих умовах мінімально насичених викидами промислового виробництва та задіяне переважно в одноосібному фермерському господарстві

Х. Притула визначає, що у практиці Євростату моніторинг розвитку сільських територій концентрується на даних про якість ведення сільського господарства. У міжнародній практиці термін «sustainable agriculture» означає тривале, стабільне ведення сільськогосподарської діяльності без надмірного виснаження природних ресурсів й без завдання серйозної шкоди навколишньому середовищу. Такий підхід уже досить активно використовується для оцінки розвитку невеликих фермерських господарств, для яких сільське господарство є основною діяльністю та способом життя [10].

Т. Євсюков та І. Ковальчук [4] стверджують, що комплексний аналіз сучасного стану сільських територій ґрунтується на наступних складниках, які автор пропонує розглядати в розрізі блоків проблем:

- 1) соціальних (дослідження соціальних негараздів (проблем) села;
- 2) економічних (аналіз наявної матеріально-технічної і фінансової бази розвитку села, пошуки засобів їх оптимізації та розв'язування існуючих проблем, дослідження виробничої, управлінської та побутової інфраструктури села, аналіз ефективності ведення сільського господарства);
- 3) природо-ресурсних (оцінювання геодемографічного і працересурсного потенціалу сільської місцевості, виявлення проблемних питань, пошуки шляхів їх розв'язання, аналіз структури землекористувань, її динаміки, загроз і ризиків, пов'язаних з реформуванням земельних відносин, аналіз та оцінювання природно-ресурсного потенціалу розвитку села. аналіз якості ґрунтів, їхньої потенційної врожайності, агроекологічного стану, деградаційних процесів, багаторічних змін цих параметрів, аналіз лісогосподарських проблем, визначення їх гостроти і послідовності вирішення, дослідження об'єктів водного фонду і водного господарства, аналіз водогосподарських проблем);
- 4) організаційно-правових (аналіз проблем, пов'язаних з недосконалістю організаційно-правових засад розвитку села і сільського господарства);
- 5) екологічних (аналіз та оцінювання гостроти екологічних, медико-географічних, природоохоронних, рекреаційних проблем сільської місцевості, аналіз та оцінювання екологічної ефективності землекористування згідно з міжнародним стандартом ISO 14031).

А. Сава пропонує загальний алгоритм оцінки сільських територій, який характеризується декількома взаємопов'язаними процедурами:

- 1) обґрунтування критеріїв дослідження, визначення основних чинників і показників розвитку сільських територій, оцінку їх значущості;
- 2) оцінка розвитку сільських територій за основними підсистемами (економічної, соціальної, екологічної);
- 3) обчислення інтегрального показника розвитку сільських територій та порівняння його із нормативними значеннями;

- 4) оцінка загальної асиметричності соціально-економічного розвитку сільських територій в межах регіонів та країни загалом;
- 5) визначення критеріальних меж рівнів розвитку сільських територій;
- 6) типізація сільських територій за рівнем їх розвитку;
- 7) розроблення принципів і загальних підходів до формування системи заходів стимулювання розвитку сільських територій;
- 8) прогнозування показників розвитку сільських територій на національному рівні;
- 9) розроблення цільових програм соціально-економічного розвитку сільських територій в окремих регіонах країни [13].

Оскільки соціальна складова є пріоритетною для розвитку будь-якої території пропонується розглядати показники, що характеризують рівень розвитку соціальної інфраструктури сільських територій, на думку Н. Шпіка та О. Микули [15]:

- вартісні (оцінка основних фондів та експлуатаційних витрат, обсяг послуг і роздрібного товарообігу);
- натуральні (рівень забезпечення житлом сільського населення, торговельна й інша площа будинків, обладнання житлових площ комунікаціями, стан доріг тощо);
- трудові (кількість зайнятого населення, загальний демографічний стан, рівень професійної підготовки, демографічне навантаження на працездатне населення, вікова структура сільського населення);
- якісні (технічний стан об'єктів соціально-культурного побуту, інженерне устаткування сільського житлового фонду) [15].

На основі вищенаведеного автором пропонується здійснювати комплексну оцінку розвитку сільських територій за блоками (рис. 1)

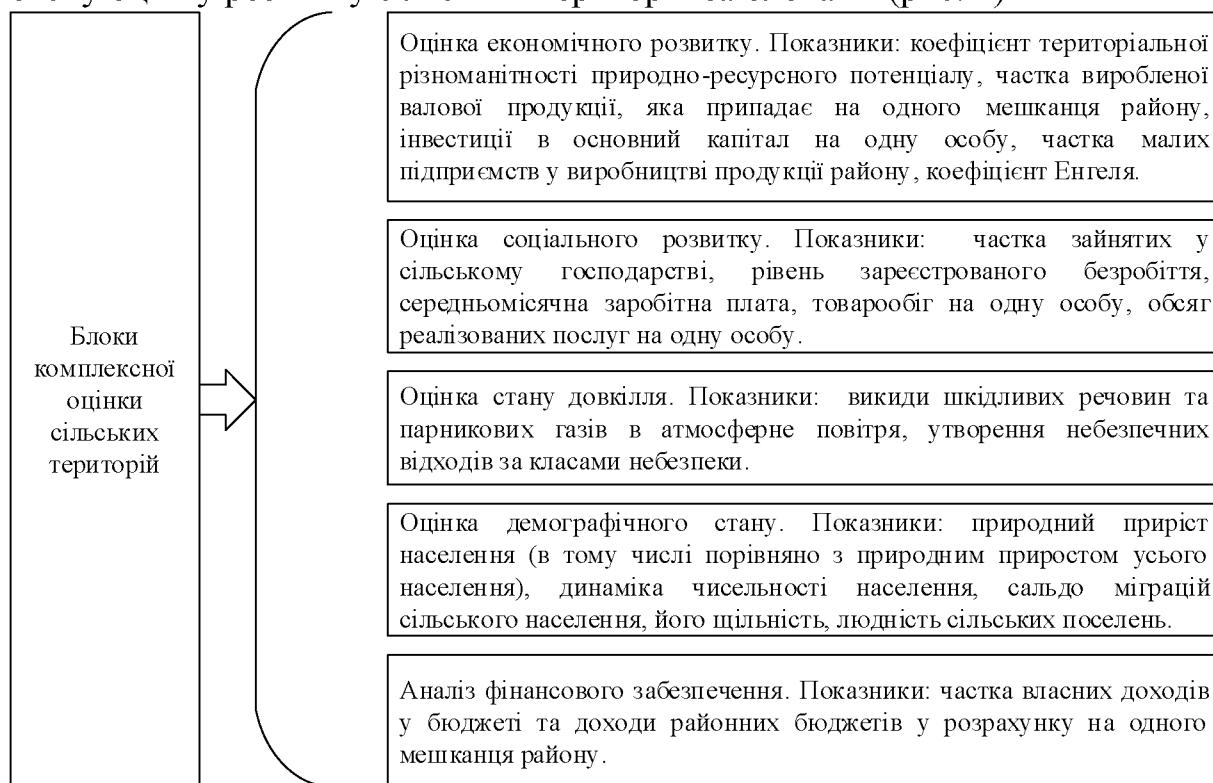

Рис. 1. Основні блоки комплексної оцінки сільських територій

Джерело: сформовано автором за [1,2]

В. Залізко вважає, що у формуванні індексу розвитку сільських територій має бути присутній показник ВВП (за аналогією з ІЛР), проте головну роль має відігравати набір показників, що пов'язані саме з людиною та оточуючим її середовищем – природою. Нова система показників має стимулювати економіку сільських територій до остаточного еволюційного переходу від прагматичного „доходоцентризму“ (до недавнього часу основним був екстенсивний шлях розвитку: більше розорати, посіяти, зібрати, продати і т.д.) до демократичного „селяноцентризму“, що був розвинений із загально-світової гуманістичної теорії „людиноцентризму“, згідно з якою людина є головним об'єктом будь-якого розвитку [5]. Він пропонує набір соціально-економічних показників, що впливатимуть на індекс розвитку сільських територій, виходячи з аналізу можливості їх статистичної обробки та задоволення наступної ієрархії принципів:

- селяноцентризм (основним є розвиток місцевих жителів – селян);
- природоцентризм (головним є збереження та відтворення довкілля – природи, яка, в основному, зосереджена в межах сільських територій);
- доходоцентризм (основним є збільшення доходів та матеріальних благ).

Ми пропонуємо включити до принципів розвитку сільських територій та індикаторів їх розвитку групу, яка зосереджена на соціальних показниках.

На нашу думку інтегральний показник розвитку сільських територій має включати складові, які наведені в таблиці 2.

Таблиця 2. Складові та показники інтегрального показника розвитку сільських територій

Складова	Показники
Економічна	Коефіцієнт територіальної різноманітності природно-ресурсного потенціалу, частка виробленої валової продукції, яка припадає на одного мешканця району, інвестиції в основний капітал на одну особу, частка малих підприємств у виробництві продукції району, коефіцієнт Енгеля.
Екологічна	Викиди шкідливих речовин та парникових газів в атмосферне повітря, утворення небезпечних відходів за класами небезпеки.
Соціальна	Кількість зайнятого населення, частка зайнятих у сільському господарстві, рівень зареєстрованого безробіття, середньомісячна заробітна плата, товарообіг на одну особу, обсяг реалізованих послуг на одну особу, оцінка основних фондів та експлуатаційних витрат, обсяг послуг і роздрібного товарообігу, рівень забезпечення житлом сільського населення, торговельна й інша площа будинків, обладнання житлових площ комунікаціями, стан доріг, технічний стан об'єктів соціально-культурного побуту, інженерне устаткування сільського житлового фонду, ризик бідності населення.
Демографічна	Природний приріст населення (в тому числі порівняно з природним приростом усього населення), динаміка чисельності населення, сальдо міграцій сільського населення, щільність населення, людність сільських поселень, загальний демографічний стан, рівень

Отже, автором визначено сутність категорії «сільська територія». Це – складна, динамічна, відкрита соціо-еколого-економічна система, що характеризується низькою, порівняно з містом, щільністю населення на одиницю площі, яке проживає в екологічно-сприятливих умовах мінімально насичених викидами промислового виробництва та задіяне переважно в одноосібному фермерському господарстві. В процесі дослідження встановлено, що складна система, якою є сільська територія, передбачає адекватні структурі методологічні підходи, які базуються на комплексній оцінці сукупності показників. Інтегральний показник розвитку сільських територій має включати в себе економічну, екологічну, соціальну та демографічну складові. Такий підхід, по-перше, забезпечить усебічний аналіз та оцінку явищ та процесів, що відбуваються у сільських територіях та є для них характерними; по-друге, дозволить виявити аттрактори їх розвитку, на яких варто сконцентрувати увагу при формуванні системи управління сільськими територіями; по-третє, виявити напрями, які можуть бути кориговані та змінити мейстрими розвитку сільських територій; по-четверте, забезпечить вибір індикаторів оцінки сільських територій, які володіють адаптивно-коригувальними властивостями та здатні забезпечити реальну оцінку сільської території у тривалому часовому проміжку. Зазначені положення потребують подальших наукових досліджень та будуть більш широко розкриті у наступних публікаціях.

Список використаних джерел

1. Балдинюк В. М. Методичні підходи до оцінки комплексного розвитку сільських територій. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_9_14 (дата звернення 10.05.2019)
2. Барановський М. О. Наукові засади суспільно-географічного вивчення сільських депресивних територій України: монографія. Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2009. 396 с.
3. Гончаренко І. В. Соціально-економічний розвиток сільських територій регіону: проблеми теорії та практики: монографія. Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2009. 370 с.
4. Євсюков Т.О., Ковальчук І.П. Дослідження сучасного стану сільських територій: підходи, алгоритми, методи. 2011. URL: <https://zsu.org.ua/taras-evsyukov/125-2011-04-07-13-57-41> (дата звернення 20.05.2019)
5. Залізко В.Д. Формування системи соціально-економічних показників розвитку регіонів України на прикладі сільських територій. Науковий вісник НГУ. 2014. № 2. С. 119–126.
6. Про засади та порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою України: Законопроект України від 22.02.2018

№ 8051 URL:<http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2016/03/Pr-ZU-pro-ATU.pdf> (дата звернення 10.05.2019).

7. Когатько Ю.Л. Бідність сільського населення України. Демографія та соціальна економіка. 2015. № 1 (23). С. 32–43.

8. Лесів М. М. Організаційно-економічні механізми забезпечення розвитку сільських територій країн-членів європейського союзу: дис. на здобуття наукового ступеня к.е.н. 08.00.02/ Львів, 2015. 224 с.

9. Мантино Ф. Сельское развитие в Европе. Политика, институты и действующие лица на местах с 1970-х годов до наших дней. URL: http://www.eastagri.org/publications/pub_docs/Mantino.pdf

10. Притула Х. М. Соціально-економічний розвиток сільських територій: регіональний вимір: монографія. Львів: Ін-т регіон. дослідж. ім. М. І. Долишнього, 2015. 354 с.

11. Прямухіна Н. В. Теоретико-методологічні засади розвитку регіонального економічного простору в умовах трансформаційних зрушень : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук : 08.00.05/ Черкаський державний технологічний ун-т Черкаси, 2016. 491 с.

12. Сава А.П. Обґрунтування методологічних підходів до вивчення розвитку сільських територій. Сталий розвиток економіки. 2017. №2. С. 33 – 40.

13. Сава А.П. Обґрунтування процедурних особливостей методології оцінки розвитку сільських територій. Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка. 2017. №26 (2). С. 204 – 215.

14. Чернятіна В. А. Державне регулювання сталого розвитку сільських територій в Україні. Державне управління та місцеве самоврядування. 2017. №3(34). С. 122–127.

15. Шпик Н., Микула О. Основні показники розвитку соціальної інфраструктури сільських територій. Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер : Економіка АПК. 2013. № 20(2). С. 34–37.

16. Poverty in rural areas of the EU: Brief №1. May 2011. URL: http://ec.europa.eu/agriculture/rural-area-economics/briefs/pdf/01_en.pdf.